

POSTANOWIENIE

Dnia 25 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. F. S.

przeciwko W. S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 lutego 2022 r.,

zażalenia powódki na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 10 września 2021 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddala zażalenie;

2) zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z tytułu zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 września 2021 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargę kasacyjną powódki od wyroku tego Sądu z dnia 2 października 2020 r. W uzasadnieniu wskazał, że termin na uiszczenie przez powódkę opłaty od skargi upłynął w dniu 9 sierpnia 2021 r., gdyż odpis postanowienia z dnia 6 lipca 2021 r., oddalającego wniosek o zwolnienie jej od kosztów w postępowaniu kasacyjnym, jej pełnomocnik otrzymał w dniu 2 sierpnia 2021 r., a biegu tego terminu nie przerwał złożony przez pełnomocnika wniosek o uzasadnienie postanowienia z dnia 6 lipca 2021 r., skoro nie podlegało ono uzasadnieniu (art. 357 § 2¹ k.p.c.).

Sąd przedstawił też przyczyny oddalenia wniosku powódki o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym. Zwrócił uwagę, że opłata od skargi kasacyjnej wynosi 6.476 zł. Powódka zaś od lipca 2016 r. dochodzi odszkodowania od ubezpieczyciela w kwocie 247.436 zł za uszkodzenia domu spowodowane wybuchem gazu. Z tego tytułu otrzymała pozasądowo kwotę 63.000 zł, które w całości wydała na wyburzenie zniszczonego domu, wywiezienie gruzu, projekt nowego domu (k. 540). Dom, który uległ zniszczeniu, kupiła w 2014 r. z majątku osobistego za 120.000 zł, całkowicie go wyremontowała, wyposażyła, itp. (k. 538, umowa - k.784). Z opinii biegłego (k. 300) wynika, że powódka zaczęła budowę nowego domu. Zeznała, że „nowa inwestycja przynosi jej tylko kłopoty i wydatki, wydała już na nią ponad 130 tys. i nie może nadal tam mieszkać ze względu na brak kanalizacji, wylewki i podłóg. Dzieci wspomogły ją finansowo.

W oparciu o aktualne oświadczenie majątkowe powódki (k. 873 i n.) Sąd ustalił, że jej łączny dochód wynosi 64.051,63 zł, co daje ok 5.300 zł netto miesięcznie, jej miesięczne wydatki zaś wynoszą 3.291,66 zł (800 zł - pożyczki, opał na zimę - 191,66 zł, utrzymanie auta - 600 zł, leki - ok. 300 zł, rehabilitacja - ok. 200 zł, wyżywienie, środki czystości - ok. 1.200 zł). Ma również zobowiązania względem dzieci na łączną kwotę 50.000 zł, których nie reguluje. Nadto z informacji na k. 887 wynika poniesienie wydatków na termomodernizację – 17.000 zł.

Oceniając sytuację materialną powódki, Sąd Apelacyjny stwierdził, że zaciągnęła ona różnego rodzaju zobowiązania, natomiast w żadnym stopniu nie podjęła prób zgromadzenia środków na poczet kosztów sądowych, przyznając priorytet innym wydatkom, o czym świadczy także to, że w nowym oświadczeniu pojawił się samochód o wartości ok. 10.000 zł. Powódka nie wykazała również, aby w jakikolwiek sposób wykorzystywała grunt orny, którego jest współwłaścicielem, aby nie dało się go sprzedać lub wydzierżawić w powyższym celu. Ponadto wyrokiem z dnia 10 marca 2020 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 27.753,56 zł, a jej apelacja została oddalona wyrokiem z dnia 2 października 2020 r. Licząc się z ewentualnością składania nadzwyczajnych środków zaskarżenia, powódka powinna była z tej kwoty zaoszczędzić część na pokrycie kosztów sądowych. Z tych względów Sąd

Apelacyjny uznał, że powódka jest w stanie ponieść koszt opłaty od skargi kasacyjnej.

W zażaleniu na postanowienie z dnia 10 września 2021 r. powódka zarzuciła naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez dokonanie całkowicie dowolnej oceny zgromadzonego materiału dowodowego - co doprowadziło do błędnego uznania, że nie zasługuje na zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym, a jej sytuacja materialna umożliwia poniesienie ciężaru związanego z uiszczeniem kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym – jak również błąd w ustaleniach faktycznych polegający na pominięciu przez Sąd faktu, iż powódka była zwolniona od ponoszenia kosztów sądowych zarówno w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, jak i apelacyjnym, co doprowadziło do zaniechania podjęcia z urzędu kontroli, czy doszło do poprawy stanu majątkowego powódki między tymi postępowaniami a postępowaniem kasacyjnym. Zarzuciła też naruszenie art. 102 ust. 1 u.k.s.c. przez jego niezastosowanie i w konsekwencji błędne oraz dowolne uznanie, że biorąc pod uwagę sytuację materialną powódki, nie ma podstaw do zwolnienia jej od kosztów sądowych w całości, oraz naruszenie art. 357 § 2¹ k.p.c. przez doręczenie powódce uzasadnienia postanowienia z dnia 10 września 2021 r. bez stosownego wniosku powódki w tym przedmiocie i uznanie, że doręczenie w tym trybie jest skuteczne i wywołuje określone konsekwencje prawne w tym zakresie.

Na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. powódka wniosła o dokonanie kontroli niezaskarżalnych w drodze zażalenia postanowień Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 6 lipca 2021 r. oddalającego wniosek powódki o zwolnienie jej od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym oraz z dnia 6 października 2021 r. odrzucającego wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia z dnia 10 września 2021 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżąca ma rację, że doręczenia postanowienia z dnia 10 września 2021 r. wraz z uzasadnieniem Sąd powinien dokonać dopiero na jej wniosek. W wyniku nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.; dalej: „ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.”) zasada obowiązująca dotychczas przy wnoszeniu skarg kasacyjnych,

zgodnie z którą skuteczne wniesienie skargi kasacyjnej uzależnione było od tego, czy strona skutecznie zażądała doręczenia orzeczenia wraz z uzasadnieniem, wprowadzona została również w odniesieniu do zażaleń (art. 357 § 2¹, art. 394 § 2 k.p.c.). W konsekwencji dokonanej nowelizacji złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia i doręczenie odpisu postanowienia z uzasadnieniem stanowi przesłankę skuteczności wniesienia zażalenia, gdyż dopiero doręczenie, ale na wniosek strony, odpisu postanowienia z uzasadnieniem otwiera - przewidziany w art. 394 § 2 zd. 2 k.p.c. - tygodniowy termin do wniesienia zażalenia. Zażalenie wniesione wprost, tj. z pominięciem uprzedniego złożenia wniosku o uzasadnienie zaskarżonego postanowienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem, podlega odrzuceniu jako niedopuszczalne z innych przyczyn (art. 373 § 1 w związku z art. 397 § 3 k.p.c.), przy czym wadliwe doręczenie stronie przez sąd z urzędu odpisu postanowienia z uzasadnieniem nie sanuje braku obligatoryjnego wniosku strony o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie odpisu postanowienia z uzasadnieniem, a zatem nie otwiera stronie tygodniowego terminu do złożenia zażalenia. Złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia i jego doręczenie z uzasadnieniem stanowi zatem czynność procesową strony uruchamiającą postępowanie odwoławcze, która nie może być zastąpiona działaniem sądu, a reguła ta ma odpowiednie zastosowanie do zażalenia podlegającego rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2021 r., II CZ 42/21, niepubl. i z dnia 17 grudnia 2020 r., II CZ 53/20, niepubl., uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 59/20, OSNC 2022, nr 2, poz. 13). Wprowadzonej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. zasady doręczania na wniosek strony również zaskarżalnych postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym nie modyfikują regulacje przewidziane w ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz. U. poz. 1842 ze zm.). W szczególności nie czyni tego art. 15 zzs⁹ tej ustawy.

Doręczenie pełnomocnikowi powódki – bez jego wniosku – postanowienia z dnia 10 września 2021 r. z uzasadnieniem nie było zatem prawidłowe i nie mogło skutkować rozpoczęciem dla pełnomocnika powódki biegu terminu na złożenie

zażalenia na to postanowienie. Otwarcia terminu na wniesienie zażalenia na postanowienie z dnia 10 września 2021 r. nie mogło również spowodować doręczenie pełnomocnikowi postanowienia z dnia 6 października 2021 r.

Jednakże w uchwale z dnia 26 października 2021 r., III CZP 55/20 (OSNC 2022, nr 3, poz. 23) Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia po jego wydaniu i złożeniu koniecznego wniosku o sporządzenie jego uzasadnienia, a przed rozpoczęciem biegu terminu do wniesienia tego środka. W uzasadnieniu zwrócił uwagę, że poglądów dotyczących niedopuszczalności wniesienia przed rozpoczęciem biegu terminu skargi kasacyjnej, która jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia ustanowionym przede wszystkim w interesie publicznym, nie należy uogólniać i odnosić do innych środków zaskarżenia. Uwzględniając zatem, że pełnomocnik powódki złożył w tygodniowym terminie ustanowionym w art. 357 § 2¹ k.p.c. wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia z dnia 10 września 2021 r., pogląd ten należało zastosować w okolicznościach przedmiotowej sprawy i uznać zażalenie powódki za dopuszczalne.

Stosownie do regulacji art. 380 k.p.c. kontroli instancyjnej podlegać może niezaskarżalne zażaleniem postanowienie sądu, które miało wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Wpływu na rozstrzygnięcie o odrzuceniu skargi kasacyjnej powódki z powodu jej nieopłacenia było pozbawione późniejsze odrzucenie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia tego postanowienia. Z tego względu kontroli w trybie art. 380 k.p.c. nie mogło podlegać postanowienie z dnia 6 października 2021 r., podlega jej natomiast postanowienie z dnia 6 lipca 2021 r., którym oddalono wniosek powódki o zwolnienie jej od kosztów postępowania kasacyjnego.

W zażaleniu powódka nie zakwestionowała ustaleń Sądu Apelacyjnego dotyczących wysokości ponoszonych przez nią miesięcznych wydatków na utrzymanie w kwocie 3.291,66 zł ani wysokości uzyskiwanego przez nią w 2020 r. dochodu, który Sąd Apelacyjny ustalił na kwotę 5.300 zł netto. Podniosła natomiast, że jej sytuacja od czasu zwolnienia jej od kosztów sądowych uległa pogorszeniu, gdyż przeszła na emeryturę (2.500 zł), która jest jej jedynym stałym dochodem, a wszelkie otrzymywane środki przeznacza na bieżące utrzymanie, leczenie oraz

splataę licznych zobowiązań, przy czym reguluje jedynie zobowiązania wobec instytucji finansowych. Skarżąca zarzuciła, że Sąd Apelacyjny jedynie częściowo odniósł się do kwestii zmiany w sytuacji materialnej powódki od czasu wydania postanowienia o zwolnieniu jej z kosztów sądowych, wskazując na aktualne posiadane przez nią dochody oraz aktualny majątek, natomiast nie zestawiał obecnej sytuacji majątkowej powódki z jej sytuacją w czasie, kiedy była zwalniana z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych (postanowienie z dnia 11 sierpnia 2016 r.).

Jednakże ze stwierdzeniem tym nie można się zgodzić, ponieważ z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wyraźnie wynika, że Sąd Apelacyjny porównał ówczesny i obecny stan majątku powódki (uwzględnił możliwość poniesienia przez powódkę wydatków na termomodernizację i zakup samochodu), jak również wysokość uzyskiwanych przez nią dochodów, które w 2020 r. obejmowały zarówno dochody z pracy, jak i emerytury. W uprzednio złożonym wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych skarżąca nie podała kwoty ponoszonej przez nią z tytułu własnego utrzymania, w związku z czym porównanie tych wartości z przyczyn leżących po stronie samej powódki nie było możliwe.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że ze zwolnienia od kosztów sądowych nie może korzystać osoba, która ma możliwość dokonania stosownych oszczędności, przewidując możliwość prowadzenia postępowania sądowego i ponoszenia z tego tytułu określonych kosztów. Postępowanie sądowe jest bowiem co do zasady odpłatne i strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych winna wcześniej poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny, (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, niepubl., z dnia 24 lutego 2016 r., I CZ 15/16, niepubl. i z dnia 27 czerwca 2016 r., V CZ 34/16, niepubl.). W okolicznościach sprawy Sąd Apelacyjny przyjął, że powódka mogła poczynić takie właśnie oszczędności, skoro na jej rzecz Sąd Okręgowy we Wrocławiu zasądził kwotę 27.753,56 zł, wysokość dochodów powódki w 2020 r. przekraczała wysokość obciążających ją kosztów utrzymania i była w stanie poczynić wydatki na termomodernizację i zakup samochodu. Wprawdzie niezakwestionowana w zażaleniu wysokość uzyskiwanego przez skarżącą dochodu

netto w 2020 r., ustalona przez Sąd Apelacyjny w oparciu o wartość dochodu wykazaną w zeznaniu podatkowym powódki za 2020 r., budzi zastrzeżenia, a to ze względu na brak uwzględnienia wartości obowiązkowych składek ponoszonych w związku z zatrudnieniem, jednakże nie mogło to przemawiać za uwzględnieniem zażalenia. Wysokość ta bowiem nadal przekraczała wykazywane przez skarżącą i ponoszone przez nią wydatki miesięcznie na utrzymanie, w zażaleniu zaś nie przedstawiono argumentacji, która pozwoliłaby przyjąć, że wydatki na termomodernizację, jak również zakup samochodu, jako wydatki niezbędne dla koniecznego utrzymania, powinny wyprzedzać koszty sądowe i nie powinny być uwzględniane przy ocenie możliwości zgromadzenia przez powódkę niezbędnych środków w celu zabezpieczenia kosztów opłaty od skargi kasacyjnej. Sąd Apelacyjny słusznie zwrócił uwagę, że na rzecz powódki Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 10 marca 2020 r. zasądził świadczenie, z którego powódka mogła zabezpieczyć choćby część obciążających ją następnie kosztów opłaty od skargi kasacyjnej. Uwzględniając zaś okoliczność, że powódka w toku postępowania przed sądami powszechnymi nie ponosiła w związku z nim kosztów sądowych, jak również nie była zobowiązana do zwrotu stronie pozwanej poniesionych przez nią kosztów procesu, zarzuty zażalenia nie podważały skutecznie oceny Sądu Apelacyjnego co do braku podstaw do przyznania powódce zwolnienia od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.